

ЕТНОМИСТЕЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ЗМІСТ І СТРУКТУРА ФЕНОМЕНУ

Етномистецька компетентність проаналізована як одна з ключових життєвих компетентностей, складник етнокультурності і системи мистецьких компетентностей. Показано зв'язок етномистецької компетентності з освоєнням особистістю фольклору – музичного, хореографічного, театрального, декоративно-прикладного мистецтва. З'ясовано структуру етномистецької компетентності: етнокогнітивний мистецький, аксіологічний, діяльнісно-творчий, мотиваційний, рефлексивний, комунікативний, естетичний компоненти.

Ключові слова: *етнокультурність, система мистецьких компетентностей, етномистецька компетентність, фольклор, компоненти етномистецької компетентності.*

Випускник школи на порозі самостійного життя і входження у складний і суперечливий соціум має оволодіти системою ключових компетентностей, серед яких компетентність у сфері культури є однією з найважливіших (за визначенням Ради Європи). У сучасному мультикультурному просторі молода людина постає перед проблемою співіснування і толерантного спілкування з представниками різних етнічних спільнот, залишаючись при цьому свідомим громадянином своєї країни, патріотом, що підкреслюється низкою міжнародних актів та законодавчо-нормативних документів України і Китаю («Діалог цивілізацій і гармонічний світ», «Стратегія розвитку освіти в Китаї в ХХІ ст., «Реформи і розвиток базової освіти в КНР» та ін.). Отже, проблема етнокомпетентності з часом не втрачає своєї актуальності.

У дослідженнях учених, які вивчають різні аспекти формування етнокомпетентності особистості (Ю. Бромлей, Г. Волков, Г. Гачев, А. Іваницький, Інь Хань, І. Кон, Лу Лу, С. Лур'є, Ю. Руденко, Сунь Гоцян, О. Хижна та інші), підкреслюється стрижнева роль мистецтва і мистецької освіти у зазначеному процесі, насамперед, різних видів фольклору.

Мета статті – уточнити сутність поняття етномистецька компетентність особистості.

Вихідною позицією для наукових розвідок етномистецької компетентності особистості є визнання того, що етномистецька компетентність – це інтегральний феномен, змістове наповнення якого розкривається на перетині понять «етнокомпетентність» та «мистецька компетентність», з одного боку, а з іншого, з урахуванням того, що «мистецька компетентність» є сукупним поняттям стосовно опанування особистістю різних видів мистецтва – музичного, образотворчого, хореографічного, театрального тощо.

Поняття етнокомпетентності тлумачиться автором статті як етнокультурна компетентність, що є складником загальнокультурної і являє собою вмотивованість та здатність особистості пізнавати, зберігати, збагачувати традиції рідного етносу на основі ціннісного до них ставлення поряд із усвідомленою повагою й толерантним ставленням до традицій інших етносів, готовністю до міжетнічного діалогу на засадах взаємоповаги; значну роль у формування етнокультурної компетентності відіграє освоєння особистістю етнічних традицій, зокрема фольклору, що лежить в основі етнізації людини, народження у неї етнічної картини світу. Долучаючись до традиції в широкому розумінні, особистість не лише постає споживачем етнокультури, а й одночасно – її творцем, у чому і полягає сутність процесу формування етнокультурної компетентності [7].

Безпосередньо визначення сутності етномистецької компетентності потребує уточнення з позиції співвіднесення її з системою мистецьких компетентностей (ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких), оскільки оволодіння цією системою складає основу світогляду учня, свідчить про його здатність до художньо-творчої самореалізації та культурного самовираження [4, с.19]. На сучасному етапі наукових пошуків у напрямі реформування освіти, проблема якої гостро постала перед українською школою, «обізнаність та самовираження у сфері культури» визначається однією з ключових

життєвих компетентностей і розкривається, насамперед, як «здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва» [3, с.12].

Мистецькі (або художньо-естетичні) компетентності згруповано як *функціональні, соціальні, особистісні*. У свою чергу, *функціональні* охоплюють: *предметні*, або *мистецькі*, які тісно пов'язані з певною галуззю мистецької діяльності (музичні, хореографічні, образотворчі тощо); *міжпредметні*, (формується як взаємопов'язані через опанування кількох мистецтв, що спрямованих на досягнення єдиної педагогічної мети); *метапредметні* (конкретизовано як інформаційно-пізнавальні, саморегулятивні) що виявляють себе у здатності людини до самоосвіти, самовиховання, самореалізації); *креативні*. *Соціальні* компетентності, (художньо-комунікативні, художньо-кооперативні (соціально-практичні) формується у колективній мистецькій діяльності. Зрештою, особистісні компетентності як загальнокультурні охоплюють *ціннісно-орієнтаційні, художньо-світоглядні та культуротворчі* [1; 6].

Таким чином, в узагальненому вигляді мистецька компетентність як система представлена ключовими, міжпредметними естетичними і предметними мистецькими компетентностями.

Також уточнімо: оскільки етнокультурна компетентність як складник загальнокультурної є однією з *ключових* компетентностей особистості як її якостей, що дають змогу ефективно брати участь у загальнокультурній сфері життя, етномистецьку компетентність, на нашу думку, слід розглядати як конкретизацію ключової етнокультурної компетентності: мистецтво, у тому числі, фольклор, – найвагоміший складник культури в широкому розумінні, зокрема художньої культури. Слід звернути увагу, що не випадково «обізнаність та самовираження у сфері культури» як ключова компетентність передбачає «глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [3, с.12].

Водночас, компетентності *мистецькі* (як систему) віднесено до предметних (галузевих) компетентностей серед інших предметних компетентностей. Під предметними мистецькими компетентностями педагогічна наука розуміє здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва – музичному, образотворчому, театральному та інших, що формується під час сприймання і практичного опанування. Слід зважити й на те, що в педагогіці мистецтва термін «мистецька компетентність» вживається як синонім до «художньо-естетичної компетентності», яка набувається людиною в мистецькій діяльності, у процесі освоєння мистецтва як розгалуженої системи видів і жанрів. Так, у Держстандарті вказано, що художньо-естетична компетентність є здатністю до художньо-естетичної діяльності на основі мистецьких знань, умінь та навичок, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецьких явищ, готовність до самоосвіти згідно з власними духовно-світоглядними позиціями.

У такому наближенні поняття мистецька компетентність як системна за змістом, синтезуючи компетентності у сфері різних мистецтв, є спорідненою за змістом *міжпредметної естетичної компетентності* як здатності особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії.

Таким чином, уточнюємо поняття «*мистецька компетентність*» як інтегральний феномен, зміст якого цілісно охоплює взаємопов'язані складники, а саме: зміст ключових компетентностей, які формуються в учня у процесі навчання мистецтву (передусім, загальнокультурної); зміст міжпредметних естетичних, які засвідчують спрямованість учня на пізнання світу крізь призму художніх образів; власне предметних мистецьких, які локалізуються як музичні, театральні, хореографічні тощо і набуваються у процесі навчання цим видам мистецтва у мистецькій діяльності відповідного виду.

Отже, у визначенні змісту етномистецької компетентності логічно виходити з наступних позицій:

по-перше, мистецтво як феномен є системою різних видів – музичне, образотворче, хореографічне, театральне, кіномистецтво, мистецтво цирку тощо. Кожен з цих видів володіє специфічними засобами для створення художніх образів, а також кожен з видів динамічно розвивається, збагачується. Тобто мистецька компетентність є комплексним утворенням в результаті опанування різних видів мистецтва; її зміст охоплює компетентності особистості у різних видах мистецької діяльності, що пов'язаних з цими видами мистецтва. При цьому враховуємо, що мистецька компетентність не є результатом механічного додавання, а утворює нову якість стосовно кожного з цих видів. Оскільки засоби різних мистецтв у культурних практиках можуть поєднуватися в комплекс породжувати нові форми художньо-образного висловлювання, поняття мистецької компетентності охоплює готовність людини мобільно реагувати на такі зміни;

по-друге, формування етноскладника мистецької компетентності відбувається у процесі опанування кожного з видів мистецтва, (через освоєння музичних, хореографічних, образотворчих, театральних тощо традицій етносу, передусім *фольклору*). Так формується етномузична, етнохореографічна, етнообразотворча, етнотеатральна компетентності як конкретизація етнокультурної. Етномистецька компетентність утворюється в результаті взаємодії зазначених локальних компетентностей. Таким чином, зміст етномистецької компетентності слід розглядати комплексно:

- з урахуванням кожної етнокомпетентності, що формуються у процесі діяльності в кожному виді мистецтва;

- з урахуванням поліхудожнього погляду на опанування мистецтва; при цьому враховуємо, що мистецька компетентність вже є поліхудожньою;

по-третьє, оскільки мистецька компетентність є поліхудожньою, вона має розглядатися в контексті полікультурності і в цьому перетинається з етнокультурною компетентністю як поліетнічною. Зокрема Л. Масол, узагальнюючи погляди вчених різних країн (Австрія, Бельгія, Німеччина, Фінляндія та ін.) на зміст компетентнісної сфери особистості вказує, що «поряд із цінністю загальної культури фахівці акцентують “багатокультурний вимір”»; це передбачає здатність жити і взаємодіяти в полікультурному суспільстві на засадах толерантності, виявляти навички взаєморозуміння» [2, с.27];

по-четверте, оскільки зміст етномистецької компетентності дотичний до змісту міжпредметної естетичної, її набуття учнем відбувається у процесі не лише навчання мистецтву, а й через естетизацію інших предметних галузей; водночас формування етномистецької компетентності спонукає учнів до насичення знань естетичним змістом, через залучення досвіду зі сфери мистецтва.

На думку вчених, які досліджують етномистецькі технології формування особистості, використання фольклорних джерел як засобу впливу вже перебуває наче на перехресті музики, театру, танцю, декоративно-прикладного мистецтва, а також спонукає людину до дослідницького пошуку у пізнанні цих джерел; цей пошук передбачає різною мірою занурення людини в музичну (пісенну та інструментальну), танцювально-пластичну, поетичну (як мовленнєво-літературну), драматургічну (пізнання сюжетів обрядів, народних ігор тощо), образотворчу (пізнання костюму, реквізиту, різноманітних атрибутів обрядових дійств) діяльність. Тобто той, хто пізнає фольклор як синтетичне дійство, формує свою етномистецьку компетентність через «розкодування» і переживання інформації, закладеної у фольклорні джерела етносу [5, с. 69 – 70].

Визначені позиції ще раз підтверджують інтегральний характер етномистецької компетентності, а також демонструють невід'ємність її змісту від світоглядної функції мистецтва як складника культури, тобто посилюють свою світоглядну значущість для людини. Це справедливо, адже етномистецька, як і художньо-естетичні компетентності загалом, характеризується здатністю людини виявляти особистісне емоційно-ціннісне ставлення до світу, а також реалізувати свої життєві стратегії відповідно до художньо-світоглядних уявлень, які формуються у процесі навчання мистецтву [5], зокрема через багатогранне освоєння етнічних фольклорних традицій.

У такий спосіб можемо виокремити структуру етномистецької компетентності, яка охоплює такі компоненти:

- *етнокогнітивний мистецький* компонент, який окреслює обізнаність особистості щодо цінностей рідного етносу, які втілюються у фольклорних традиціях – музичних, хореографічних, театральних, у декоративно-прикладному мистецтві, народній архітектурі тощо;

- *аксіологічний* компонент, який відображає ціннісне ставлення представників етносу до фольклорних традицій, що характеризує усвідомлення особистості своєї приналежності до цього етносу і прийняття його культурно-мистецьких цінностей;

- *діяльнісно-творчий* компонент, який віддзеркалює здатність людини пізнавати і зберігати фольклорні традиції свого етносу, а також діяльнісно-практичні реалії їх відтворення і творчої передачі на основі набутих знань та умінь;

- *мотиваційний* компонент, що відображає вмотивованість людини до освоєння, збереження і примноження традицій власного етносу;

- *рефлексивний* компонент, який свідчить про здатність особистості до самооцінки ставлення до мистецьких фольклорних традицій свого та інших етносів;

- *комунікативний* компонент, що демонструє здатність особистості до самоспілкування у пізнанні фольклорних традицій та до мистецького діалогу з представниками свого та інших етносів на засадах толерантності, взаєморозуміння, взаємоповаги у процесі пізнання фольклору;

- *естетичний компонент*, який стосовно етномистецької компетентності слід прийняти як стрижневий, системоутворювальний, оскільки саме він є інтегратором решти компонентів у процесі освоєння фольклорних мистецьких традицій.

Таким чином, *етномистецька компетентність* визначається як інтегральний особистісний феномен, який характеризує освоєння й привласнення людиною комплексу мистецьких, передусім, фольклорних традицій власного етносу, що виявляє себе в мотивації до етномистецького пізнання у комплексі набуття знань щодо традицій, вмінь та навичок їх практичного опанування; дієво-ціннісному ставленні до фольклору рідного етносу, що супроводжується емоційністю його переживання, рефлексії та самооцінки; презентується у прагненні і спроможності відтворення й примноження фольклору в комунікації з іншими представниками свого етносу, а також у повазі до фольклорних традицій інших етнічних культур та толерантності у комунікації з їх представниками.

Література

1. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л.М. Масол. – К., 2006. – 431 с.

2. Масол Л.М. Компетентнісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти / Л. Масол // Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – №2. – Бердянськ: БДПУ, 2006. – с. 25 – 31.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – МОН України, 2016. – 34 с.

4. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392.

5. Технології художньо-естетичного виховання учнів основної школи у позакласній роботі: монографія / О.А. Комаровська, Н.Є. Миропольська, І.В. Руденко та ін.; за ред. Н.Є. Миропольської, О.А. Комаровської. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. – 222 с.

6. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти: посібник для вчителя / Л. Масол, Н. Миропольська, В. Рагозіна та ін.; за наук. ред. Л. Масол. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 232 с.

7. Цяо Цжи. Сутність етнокультурної компетентності: теоретичний аспект / Цяо Цжи // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. – К., 2016. – Вип. 20. – Кн. 2. – С. 144–153.

References

1. Masol L.M. Zagalna mystetska osvita: teoriia i praktyka / L. M. Masol. – K., 2006. – 431p.
2. Masol L.M. Kompetentnisno-oriientovanyj pidkhid do zagalnoi mystetskoi osvity / L.Masol // Teoriia i praktyka estetychnogo vykhovannia v umovakh sotsiokulturnoi transformatsii. Zbirnyk naukovykh prats Berdyanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu (Pedagogichni nauky). – № 2. – Berdyansk: BDPU, 2006. – p.25 – 31.
3. Nova ukraiinska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednioi shkoly. – MON Ukrainy, 2016. – 34 p.
4. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu bazovoi i povnoi zagalnoi serednioi osvity. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 №1392.
5. Tekhnologii khudozhnio-estetychnogo vykhovannia uchniv osnovnoi shkoly u pozaklasnij roboti: monografiia / O.A.Komarovska, N.J.Myropolska, I.V.Rudenko ta in.; za red. N.J. Myropolskoi, O.A.Komarovskoi. – Kharkiv: “Drukarniia Madryd”, 2015. – 222 p.
6. Formuvannia bazovykh kompetentnostej uchniv zagalnoosvitnoi shkoly u systemi integratyvnoi mystetskoi osvity: posibnyk dla vchytelia / L.Masol, N.Myropolska, V.Ragozina ta in.; za nauk. red. L.Masol. – K.: Pedagogichna dumka, 2010. – 232 p.
7. Tsiao Tszhy. Sutnist etnokulturnoi kompetentnosti: teoretychnyj aspekt / Tsiao Tszhy // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditej ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. pr. – K., 2016. – Vyp. 20. – Kn.2. – S. 144 – 153.

Этнохудожественная компетентность проанализирована как одна из ключевых жизненных компетентностей, составляющая этнокультурности и системы художественных компетентностей. Раскрыта связь этнохудожественной компетентности с освоением личностью фольклора – музыкального, хореографического, театрального, а также декоративно-прикладного искусства. Определена структура этнохудожественной компетентности: этнокогнитивный художественный, аксиологический, деятельностно-творческий, мотивационный, рефлексивный, коммуникативный, эстетический компоненты.

Ключевые слова: *этнокультурность, система художественных компетентностей, этнохудожественная компетентность, фольклор, компоненты этнохудожественной компетентности.*

The article is devoted to the problem of forming of ethnic and artistic competence of individual. Ethnic and artistic competence was analyzed as a key life competence and was revealed as an integral phenomenon. It has been determined taking into account ethnic and cultural aspects as well as the complexity of artistic competences in the context of current educational reforming processes. Initial positions for determining the content have been outlined. Polyartistic nature of ethnic and artistic competence was taken into account. Its importance for human ability to live in a multicultural environment based on tolerance has been emphasized.

The author showed the connection between ethnic and artistic competence and development of ethnic traditions by the individual, especially those related to different types and genres of folk lore – music, choreography, theater and decorative and applied arts.

Structure of ethnic and artistic competence in unity with ethno-cognitive, artistic, axiological, active and creative, motivational, reflective, communicative, and aesthetic components.

Keywords: *ethnic culture, system of artistic competences, ethnic and artistic competence, folklore, components of ethnic and artistic competence.*